

Utmanande och givande. Lärares tankar om arbete i ett mångkulturellt klassrum

Sanna Airio
Nordiska språk
Vasa universitet

Artikkelini käsittelee opettajien työtä suomenruotsalaisissa peruskoululuokissa, joissa on äidinkielenään ruotsia puhuvien lisäksi myös maahanmuuttajaoppilaita. Tutkin kuinka opettajat kuvailevat millaista on olla opettajana monikulttuurisessa luokassa ja miltä maahanmuuttajaoppilaiden opettaminen tuntuu. Maahanmuuttajaoppilaaksi määrittelen maahanmuuttajataustaisen oppilaan, joka on tullut Suomeen eri syistä tai on syntynyt Suomessa. Oppilaan molemmat vanhemmat ovat maahanmuuttajia ja hänen äidinkieltensä on joku muu kuin suomi tai ruotsi. Materiaalina ovat 38 opettajan vastaukset elektroniseen kyselylomakkeeseen. Keskityn lomakkeen osioon, jossa opettajat ovat saaneet omin sanoin täydentää lauseita. Tässä artikkelissa käsittelemäni lauseet ovat ”Opettajana oleminen monikulttuurisessa luokassa on...” ja ”Kun opetan maahanmuuttajaoppilaita, tunnen itseni...”. Tutkimus esittelee minkälaisia seikkoja opettajat ottavat työstään esille ja kuinka maahanmuuttajaoppilaiden määrä, aika, jonka opettaja on opettanut maahanmuuttajaoppilaita ja opettajan täydennyskoulutus vaikuttavat siihen miten opettajat kuvaavat työtään opettajana ja tuntemuksiaan opettamisesta.

Nyckelord: mångkulturellt klassrum, lärare, invandrarelever

1 Inledning

De flesta invandrarelever går i finskspråkiga grundskolor i Finland men det finns även en del elever med invandrabakgrund som går i de svenskspråkiga skolorna (se t.ex. Helsingfors stad 2007). Invandrarelevernas språkkunskaper i svenska kan vara på olika nivåer beroende t.ex. på hur länge de har varit i landet och hur mycket kontakt de har haft med språket (Viberg 1996: 110–111). Elevernas varierande språkkunskaper påverkar också lärarens arbete och ställer sannolikt krav på deras yrkeskompetens. I min artikel diskuterar jag hur lärarna beskriver sitt språkrelaterade arbete: hur det är att vara lärare i ett mångkulturellt klassrum och hur det känns att undervisa elever med invandrabakgrund.

Med termen *invandrarelev* syftar jag på en elev med invandrabakgrund som har flyttat till Finland av någon orsak eller är född i Finland men vars båda föräldrar är invandrare. Invandrareleverna i den här undersökningen har inte svenska eller finska som modersmål eller hemspråk. Jag använder termen *elev med invandrabakgrund* parallellt med

termen *invandrarelev*. Genom att berätta att barnet har invandrarbakgrund betonar man ofta barnets hemspråk (Lasonen, Halonen, Pini Kemppainen & Teräs 2009: 14–15). Lasonen et al. (2009) har diskuterat användningen av termen *invandrare* och de anser att termen inte borde användas för barn som är födda i Finland men t.ex. publikationen *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen* avser med termen *invandrarelev* också barn och ungdomar med invandrarbakgrund som är födda i Finland (Utbildningsstyrelsen 2004: 34).

I min artikel utgår jag från det material som jag har samlat för min doktorsavhandling. Avhandlingen handlar om lärarskap i mångkulturella finlandssvenska grundskolor. Jag koncentrerar mig på de språkliga aspekterna i lärarnas arbete. Det har konstaterats att kontexten påverkar dagens lärarskap, vilket bl.a. innebär att antalet elever med invandrarbakgrund i skolan påverkar det som krävs av läraren (Rubinstein Reich & Tallberg Broman 2000: 70–71).

Avhandlingens material har samlats in med ett elektroniskt frågeformulär, intervjuer och observationer. Frågeformuläret har jag skickat till alla finlandssvenska grundskolor under hösten 2009 och bitt både klass- och ämneslärare som har invandrarelever i sina klassrum att besvara enkäten. Temaområdena i formuläret omfattar personuppgifter och bakgrund, lärarens språkanvändning, invandrarelevernas språkanvändning, undervisning, material och undervisningsmetoder, fortbildning samt framtid och slutkommentarer. Frågeformuläret innehåller olika typer av frågor: flervalsfrågor med färdiga skalor och åsiktsfrågor med svarsalternativ men också öppna frågor och ofullständiga meningar som lärarna får slutföra utgående från egen erfarenhet. Jag använder olika slags frågor för att kunna studera de avsedda områdena ur olika synvinklar och jag har också velat ge lärarna möjligheter att uttrycka sina åsikter med egna ord. Under våren och hösten 2010 intervjuar jag en del av lärarna som har svarat på enkäten och observerar deras undervisning.

Min avhandling hör till forskningsprojektet *Tvåspråkigheten och det mångkulturella Finland – utbyte och utmaningar i ett framtidsperspektiv*. Det är fråga om ett samarbetsprojekt mellan tre universitet: Tammerfors universitet, Uleåborgs universitet

och Vasa universitet. Målet med projektet är att få veta hur tvåspråkigheten fungerar i samhället, vilka slags utmaningar det finns och hur tvåspråkigheten kan stödas så att den bevaras och utvecklas i framtiden. Min avhandling hör till det delprojekt som kartlägger utmaningar för tvåspråkigheten i dag och i morgon. (Se *Tvåspråkigheten och det mångkulturella Finland* 2010.)

2 Syfte, material och metod

Syftet med min artikel är att studera hur lärarna beskriver hur det är att vara lärare i en klass där det inte endast finns elever med svenska som modersmål och hur det känns att undervisa invandrarelever. Jag vill veta hurdana aspekter de lyfter upp om sitt arbete – speciellt om de tar upp den språkliga aspekten som är närvarande varje dag i deras arbete. Jag vill också veta om det finns ett samband mellan deras svar och antal invandrarelever i klassen, antal år de har undervisat invandrarelever eller om de har deltagit i fortbildning inom invandrarundervisning.

Att lära sig ett nytt språk kan ta tid och enligt Talib (2005: 15–16) kan en invandrarelev ha problem med det nya språket fastän han är född i Finland eftersom kunskaperna i modersmålet kan vara svaga. Att använda ett nytt språk i samtal (BICS, s.k. ytflyt) kan man lära sig relativt snabbt men det tar längre att kunna skaffa sig tillräckliga språkkunskaper för att använda språket som tankeverktyg och att kunna använda språket utan hjälp av kontexten (CALP) (Cummins 1996: 57–59). Enligt Cummins (1996: 71–72) kan man på basis av tidigare undersökningar konstatera att det tar från 5 till 10 år för andraspråksinlärare att komma i kapp modersmålstalare i fråga om att använda det nya språket som tankeverktyg. Därför borde alla lärare i skolan utöver ämnesinnehåll också få in språkutvecklande innehåll i sin undervisning (ibid.).

Som material i min artikel använder jag de 38 svar på frågeformuläret som jag har fått i slutet av år 2009. Svar av en lärare har jag uteslutit eftersom det av svaren framgick att läraren inte hade erfarenhet av att undervisa invandrarelever.

De lärare som svarade på enkäten har undervisat invandrarelever från under ett år till över 16 år. Ca 37 % av lärarna (18 st.) har undervisat invandrarelever 1–3 år. Antalet invandrarelever som de undervisar varierar från ett till 20. De flesta (30 st., 79 %) undervisar 1–3 elever med invandrarbakgrund. Medianen för antalet elever är 2 och medeltalet 2,9. Oftast är de som undervisar flera än tre invandrarelever ämneslärare, dvs. de har inte nödvändigtvis alla elever samtidigt i klassen. De flesta lärare har inte deltagit i fortbildning inom invandrarundervisning: endast sju (ca 18 %) av de 38 som har svarat på enkäten har deltagit i fortbildning inom området.

I denna artikel har jag valt att studera ett avsnitt i frågeformuläret. Avsnittet hör till temat undervisning och består av sex ofullständiga meningar som lärarna har ombetts slutföra. Genom att själva komplettera meningar ges lärare en möjlighet att uttrycka känslor som deras arbete med elever med olika grader av språkfärdighet väcker. Anvisningen för att slutföra meningarna var: ”Slutför följande meningar utgående från din erfarenhet”. Ofullständiga meningar kan användas för att få fram åsikter om känsliga frågor som kan vara svåra att fråga med en öppen fråga. Ofullständiga meningar kan slutföras spontant och svaret kan därmed vara avslöjande utan att informanten är medveten om det. (Oppenheim 1992: 56–57, 214–219.) Jag har valt att närmare diskutera två av de sex meningarna i formuläret. Jag valde de meningar som bäst erbjöd lärarna möjlighet att uttrycka känslor eftersom temat för XXX VAKKI-symposiet var Språk och känslor. Meningarna som jag valde är: ”Att vara lärare i ett mångkulturellt klassrum är...” och ”När jag undervisar invandrarelever känner jag mig...”.

Genom att slutföra de två ofullständiga meningarna presenterar lärarna olika aspekter i fråga om hur de uppfattar sitt arbete i ett mångkulturellt klassrum. Lärarens yrkesroll kommer fram i slutförandet av meningen ”Att vara lärare i ett mångkulturellt klassrum är...”. I svaren förväntar jag mig att lärarna beskriver det som de tycker deras arbete innebär och också vad arbetet ger dem eller kräver av dem. Den andra meningen ”När jag undervisar invandrarelever känner jag mig...” lyfter fram den personliga aspekten i arbetet och hurdana känslor arbetet väcker hos den individ som utövar sitt yrke.

I min artikel presenterar jag vilka slags svar lärarna har gett utan att kategorisera svaren mera ingående. Den här kvalitativa analysen är den första fasen i en innehållsanalys som jag kommer att tillämpa när jag analyserar materialet i min doktorsavhandling. Enligt Tebelius (1987: 127) försöker forskaren genom att tolka texten ”ge en struktur och innebörd åt det budskap som uppfattas i texten”. Tebelius konstaterar vidare att olika dokument kan analyseras som delar av en större helhet och på det viset kan de ge mera information om fenomenet i fråga. Forskarens inlevelseförmåga och öppenhet mot texten är viktiga för tolkningen. (Tebelius 1987: 127–129.) I min undersökning är det viktigt att ta i beaktande olika faktorer som kan påverka lärarnas svar, t.ex. lärarens arbetskunskaper, attityd, personliga egenskaper och närmiljön.

3 Att arbeta som lärare i mångkulturell skola

Lärarens arbete med invandrarelever i finska skolor har undersökts bl.a. av Soilamo (2008), Miettinen (2001) och Talib (2000). Soilamo koncentrerar sig i sin doktorsavhandling speciellt på lärarnas mångkulturella kompetens som hon ser som en central del av ett mångkulturellt lärarskap. Hennes material utgörs av en enkät som 71 lärare i Åboregionen svarade på samt temaintervjuer av 12 lärare. Enligt hennes undersökning trivs lärarna bra i arbetet men eleverna med invandrarbakgrund ökar arbetsmängden. Lärarna känner att deras färdigheter i kulturell pluralism inte räcker till och att de inte har fått utbildning inom invandrarundervisning. Men de är beredda att delta i fortbildning. Största problemet i fråga om kulturell pluralism är elevernas bristande språkkunskaper i finska som syns i undervisning, inläring och också i kontakter med elevernas föräldrar. Kulturella aspekter tas sällan i beaktande i undervisningen. (Soilamo 2008.)

Miettinen (2001) har undersökt nordkarelska klasslärares erfarenheter av och uppfattningar om lärarskap ur den mångkulturella undervisningens synvinkel. Miettinen intervjuade i en första omgång 18 klasslärare och intervjuade senare fyra av dessa lärare på nytt. Hon fick i sin undersökning likartade resultat som Soilamo (2008); enligt lärarna är undervisning av invandrarelever berikande och intressant men också krävande och tungt. Språkproblem och att differentiera undervisningen upplevs som svåra i arbe-

tet. (Miettinen 2001.) Liknande resultat presenteras också i Talibs (2000) undersökning som koncentrerar sig på lärares uppfattningar om invandrarelever och hur lärare bedömer sina färdigheter att möta och undervisa invandrarelever. I hennes undersökning deltog 121 lärare från Helsingforsregionen och de flesta av dem hade undervisat invandrarelever. Ett viktigt resultat i hennes undersökning är att lärare inte ser sin roll som en viktig faktor för invandrarelevernas skolframgång.

3.1 Att vara lärare i ett mångkulturellt klassrum är...

Alla förutom en lärare har slutfört meningen ”Att vara lärare i ett mångkulturellt klassrum är...”. Den lärare som inte har svarat har markerat ett streck (-) i svarsfältet för att komma vidare i enkäten. Ca 34 % (13 st.) av lärarna svarar bara med ett ord medan andra använder flera ord. Ca 37 % av lärarna använder konjunktionerna *men* eller *och* för att samordna två uttryck. Konjunktionen *och* används av åtta lärare (se ex. 1) och relationen mellan leden är kopulativ (tilläggande). Enligt Thorell (1973: 184–186) betecknas den led som följer efter konjunktionen *och* som ”likartat, slutande sig till och vidareförande i förhållande till det föregående”. Genom att använda konjunktionen *men* för att kombinera två uttryck framför man en adversativ (motsättande) relation mellan uttryck. Enligt Thorell är leden motsatser till varandra och uttrycker ”en inskränkning, en gensaga eller ett beriktigande”. (Thorell 1973: 184–188.) I mitt material använder sex lärare konjunktionen *men* och dessa lärare beskriver också ofta två motsatta sidor av sitt arbete (se ex. 2 & 3). Lärarna i mitt material använder ändå också konjunktionen *och* när de beskriver olika sidor av arbetet (se ex. 4).

- (1) utmanande och intressant.
- (2) intressant men krävande
- (3) givande men mycket krävande pga de kulturella skillnaderna. Föräldrar som inte hjälper barnen med läxorna, läraren ska sköta allt. De tar inget ansvar. Men det är ju olika från familj till familj.
- (4) givande och krävande

Exempel 3 visar också att vissa lärare vill nämna orsaker till varför det är t.ex. så krävande att vara lärare. Läraren berättar att det finns faktorer utanför klassrummet som påverkar undervisningen. Enligt läraren ökar de föräldrar, som inte hjälper sina barn, lärarens arbetsbörda.

Två av lärarna svarar att det att vara lärare i ett mångkulturellt klassrum är deras vardag och att det inte skiljer sig från att vara lärare i något annat klassrum (ex. 5 & 6).

- (5) vardag.
- (6) i min skola som att vara lärare i vilket klassrum som helst.

Att undervisa i ett mångkulturellt klassrum kan vara lika vanligt och vardag också för andra lärare som har slutfört meningen men de har ändå lyft fram vissa drag i arbetet (se t.ex. ex. 1 & 2).

Vissa ord upprepas flera gånger när lärarna slutför meningen. T.ex. ordet *krävande* nämns av åtta lärare (ca 21 %) (se ex. 2, 3 & 4). Ordet *utmanande* eller *utmaning* nämns sammanlagt av 15 lärare (ca 39 %). Åtta av dessa lärare använder inga andra uttryck, men i sju fall kombineras *utmanande* med ett annat uttryck (se ex. 7).

- (7) en intressant utmaning, men kan bli mycket frustrerande om eleven placeras direkt in klassen helt utan kunskaper i svenska.

Ordet *utmaning* kan i exempel 7 analyseras som positivt: utmaning är någonting som läraren tycker är intressant medan det i andra fall är svårare att veta om läraren förhåller sig positiv eller negativ till utmaningar i jobbet. I exempel 8 har läraren inte preciserat hur hon förhåller sig till utmaningar i arbetet.

- (8) utmanande och givande

Eftersom läraren i exempel 8 har valt att samordna ordet *utmanande* och ordet *givande* med hjälp av konjunktionen *och* kan det även betyda att läraren ser dessa ord som likartade (se Thorell 1973: 184–186). Men som jag nämnde tidigare används konjunktionen *och* också när lärare i min undersökning beskriver sitt arbete med motsättande ord (se ex. 4).

Lärarna tänker inte bara på vad arbetet kräver av dem utan också att de tillförs något av att arbeta som lärare i ett mångkulturellt klassrum. Uttrycket *givande* nämndes sammanlagt sju gånger (ca 18 %) (ex. 8). Vissa lärare betonar också att elever med invandrarbakgrund kan ge något till hela klassen och läraren (ex. 9 & 10).

- (9) utmanande men också berikande för både klassen och läraren.
- (10) trevligt, eftersom man får höra om traditioner och levnadssätt från andra länder.

Kulturen som tas upp i exempel 10 ses inte alltid som positiv, i exempel 3 är kulturskillnaderna enligt läraren orsaken till problem.

Tidsbristen i arbetet nämns explicit endast en gång i svaren (ex. 11). Enligt t.ex. Soilamo (2008: 109) anser ändå över 80 % av lärarna (N=71) i hennes undersökning att invandrarelever tar för mycket av deras tid. Nästan alla lärare (97 %) i hennes undersökning tyckte att arbetsmängden har ökat på grund av elever med invandrarbakgrund (ibid. 108–109).

- (11) tidskrävande att planera lektionerna med många olika individualisationer och ingen extra ersättning betalas för det!!!!

Elevernas bristfälliga språkkunskaper har varit en faktor som de lärare som undervisar invandrarelever har tagit upp som en utmaning i sitt arbete (se t.ex. Soilamo 2008: 136–137; Talib 2000: 162). I mitt material har endast en lärare uttryckligen nämnt invandrarelevernas språkkunskaper (ex. 7) och hon anser att det är frustrerande när eleverna placeras i en vanlig klass utan kunskaper i svenska. Orsaken till att så få lärare har nämnt tidsbristen eller eventuellt bristfälliga språkkunskaper kan antas bero på att jag inte har bett lärarna motivera sina svar. I enkäten instruerades lärarna att slutföra meningarna utgående från egen erfarenhet. När läraren anger att arbetet är krävande kan detta bero på tidsbristen. På samma sätt kan arbetet vara utmanande eftersom elevernas språkkunskaper är varierande.

3.2 När jag undervisar invandrarelever känner jag mig...

Alla lärare som i övrigt hade svarat på enkäten hade inte slutfört meningen ”När jag undervisar invandrarelever känner jag mig...”. Tre lärare har inte beskrivit sina känslor med några ord utan de har skrivit ett streck (-) eller ett frågetecken (?) i stället.

Lärarna slutför meningen ”När jag undervisar invandrarelever känner jag mig...” på olika sätt; några (7 st., ca 18 %) använder bara ett ord (adjektiv, particip) medan de flesta (28 st., ca 74 %) svarar med två eller flera ord (ex. 12 & 13).

Det är inte endast skillnader i antalet ord som kännetecknar lärarens sätt att slutföra meningar. Lärarna använder också varierande och olika uttryck för att beskriva sina känslor. Samma uttryck används inte av många lärare. Flera lärare (ca 37 % 14 st.) beskriver att de känner sig som vanligt när de undervisar invandrarelever i klassrummet fastän de uttrycker innehållet olika (ex. 12 & 13). Det utgör samtidigt också det vanligaste svaret för denna mening. Orsaken till svaret kan vara att undervisningen av invandrarelever redan är lärarnas vardag och hör till ”det vanliga”. Det kan också hända att invandrarelevernas språkkunskaper, beteende och problem anses vara likadana som andra elever i klassen har. Det är också möjligt att lärarna har känt att frågan är för personlig och inte vill beskriva sina känslor i ord.

- (12) som vanligt
- (13) precis som om jag skulle undervisa vilket annat barn som helst

En av de 14 lärarna använder uttrycket ”för det mesta helt som vanligt” för att få fram att det ändå då och då händer någonting i klassrummet som orsakas av invandrarelevernas närvaro och som avviker från det som hon anser vara vanligt (ex. 14).

- (14) för det mesta helt som vanligt
- (15) frustrerad när jag ibland inte lyckas motivera eleven med ngt speciellt.

Lärarna använder också ordet *ibland* för att framhäva att känslotillståndet inte är det samma hela tiden (ex. 15, 16 & 17). Ordet *ibland* används av 3 av 6 lärare som berättar att det känns som om de inte räcker till (ex. 16). Otillräckligheten är alltså den känsla som skiljer deras känslotillstånd från det vanliga.

- (16) ibland otillräcklig
- (17) ibland skuldmedveten för att jag inte hinner med dem så mycket som jag kanske borde.

I mitt material har endast en lärare explicit nämnt tidsbristen när hon har beskrivit sina känslor. Läraren berättar att hon inte hinner göra så mycket som hon tycker att hon borde med eleverna (ex. 17).

Fastän en del lärare i min undersökning känner sig frustrerade och otillräckliga tycker andra lärare att de är nyttiga och viktiga för eleverna (ex. 18 & 19). Läraren i exempel 20 känner sig nöjd och knyter det an till att hon kan se resultatet av det som hon gör.

- (18) nyttig
- (19) viktig för just de här eleverna
- (20) nöjd, då jag ser resultat av mitt arbete.

I Soilamos (2008: 124–125) undersökning nämnde de intervjuade lärarna känslan av otillräcklighet som en av orsakerna till att vissa lärare trivdes sämre i arbetet. Även om lärarna allmänt upplever sitt arbete som ansträngande trivs de ändå i sitt arbete.

4 Diskussion kring analysresultaten och eventuella samband med olika bakgrundsfaktorer

Av svaren framgår att de två ofullständiga meningarna ”Att vara lärare i ett mångkulturellt klassrum är...” och ”När jag undervisar invandrarelever känner jag mig...” riktar sig till olika delar av lärares arbete: den yrkesmässiga rollen och läraren som individ. Fjorton lärare beskrev med olika uttryck att de känner sig som vanliga när de undervisar invandrarelever (se 3.2 ex. 12 & 13) medan samma typ av beskrivning finns i endast två svar när de tillfrågades hur det är att vara lärare i ett mångkulturellt klassrum (se 3.1 ex. 5 & 6). Orsaken till de två olika förhållningssätten att slutföra kan vara att när man frågar hur någonting känns är frågan mera personlig. När man däremot beskriver hur det är att vara lärare utgörs kontexten av klassrummet och frågan handlar om lärarnas yrke. Själva undervisningen av invandrarelever kan kännas vanlig och som vardag fastän man tycker att det är t.ex. givande och krävande att vara lärare i ett mångkulturellt klassrum.

Lärarna har sällan explicit lyft fram elevernas eventuellt bristfälliga språkkunskaper när de har slutfört de två ofullständiga meningarna i enkäten. Det finns endast ett exempel på detta i mitt material för denna artikel (se ex. 7). Det är ändå viktigt att komma ihåg att jag inte har bett lärarna motivera sina svar och invandrarelevernas språkkunskaper kan vara den orsak som ligger bakom vissa svar även om det inte lyfts fram explicit. I den här artikeln diskuterar jag också endast två ofullständiga meningar som finns i formuläret.

För att placera in resultaten av analysen i ett större sammanhang har jag valt att betrakta dem också i förhållande till vissa faktorer i lärarnas bakgrundsinformation och se om det finns samband mellan analysresultaten och antal invandrarelever i klassen, antal

år lärarna har undervisat invandrarelever eller deltagande i fortbildning inom invandrarundervisning. I t.ex. Soilamos (2008: 166) undersökning framgår att om lärare har flera än tre elever med invandrarbakgrund i klassen tycker de ofta att jobbet är mera ansträngande. Enligt Talibs (2000: 192) undersökning minskar känslan av maktlöshet när läraren har fått mera erfarenhet av att undervisa invandrarelever. Utgående från preliminära resultat i min undersökning går det inte att dra slutsatsen att det antal invandrarelever i klassen eller det antal år som lärarna har undervisat invandrarelever skulle påverka lärarnas sätt att uppleva hur det är att vara lärare i ett mångkulturellt klassrum eller hur det känns att undervisa invandrarelever. De lärare som t.ex. har svarat att de känner sig otillräckliga när de undervisar invandrarelever har undervisat invandrarelever från under ett till över 16 år och de undervisar 1–20 invandrarelever. Mitt resultat kan vara ett tecken på att lärarens arbetserfarenhet av undervisning av invandrarelever eller antalet invandrarelever i klassen inte har en så stor betydelse för hur läraren känner sig i sitt arbete. För att kunna verifiera ett sådant antagande behövs mera ingående analyser av hela materialet.

Endast sju av de 38 lärarna hade deltagit i fortbildning inom invandrarundervisning. Enligt en undersökning som är gjord i Sverige har lärare (N=114) upplevt flera olika slags förändringar i arbetet efter att de hade deltagit i fortbildning om tvåspråkiga barns språk- och kunskapsutveckling. De berättade t.ex. om att synen på språkanvändning och kulturmöten hade förändrats. (Axelsson, Lennartson-Hokkanen & Sellgren 2002: 208–210.) I Talibs (2005: 113) undersökning syntes brist på utbildning genom att man inte kände sig engagerad i sitt arbete och var likgiltig. I min undersökning framgår att fem av lärarna som hade gått i fortbildning beskriver att det är utmanande att vara lärare i ett mångkulturellt klassrum. Jag konstaterade dock tidigare att det i vissa fall är omöjligt att veta om lärarna anser att utmaningar är någonting positivt eller negativt i arbetet. Ett svagt samband mellan fortbildning och hur lärarna beskriver sina känslor framgår i de svar där lärarna berättar att de känner sig otillräckliga (ex. 16) när de undervisar invandrarelever. Dessa lärare har inte deltagit i fortbildning inom området. Å andra sidan har t.ex. den lärare som berättar att hon känner sig nyttig (ex. 18), en annan som känner sig viktig (ex. 19) och en tredje som känner sig nöjd (ex. 20) gått i fortbildning.

Genom analys av flera svar kan det vara möjligt att hitta tydligare samband mellan fortbildning och lärarnas sätt att förhålla sig till arbetet i ett mångkulturellt klassrum.

Källor

- Axelsson, Monica, Ingrid Lennartson-Hokkanen & Mariana Selgren (2002). *Den röda tråden. Utvärdering av Stockholms stads storstadssatsning – målområde språkutveckling och skolresultat*. Språkforskningsinstitutet i Rinkeby.
- Cummins, Jim (1996). *Negotiating Identities: Education for Empowerment in a Diverse Society*. Ontario: California Association for Bilingual Education.
- Helsingfors stad (2007). *Ett nytt läsår börjar i Helsingfors stads skolor och läroanstalter*. [citerat 18.3.2009]. Tillgänglig: http://www.hel.fi/wps/portal/Opetusvirasto_sv/Artikkeli_sv?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/Opev/sv/aktuellt/meddelanden/meddelanden+2007/utbildningstj_nsterna+f_r+invandrare+effektiveras.
- Lasonen, Johanna, Mia Halonen, Raija Pini Kempainen & Marianne Teräs (2009). Monikulttuurisuus, kulttuurienvälisyys ja osaamisen tunnustuksen tarve. I: *Kulttuurienväläinen osaaminen koulutuksessa ja työelämässä*, 9–21. Red. Johanna Lasonen & Mia Halonen. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Miettinen, Maarit (2001). "Kun pitää olla vastaanottamassa sitä kansainvälistymistä". *Pohjoiskarjalaisen luokanopettajien käsitykset monikulttuurisuuskasvatuksesta*. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja n:o 67. Joensuu.
- Oppenheim A.N. (1992). *Questionnaire, Design, Interviewing and Attitude Measurement*. New edition. London & New York: Printer Publishers.
- Rubinstein Reich, Lena & Ingegerd Tallberg Broman (2000). *Den svenska skolan i det mångkulturella samhället. Konsekvenser för lärarutbildningen*. [online] Rapporter om utbildning. Malmö högskola, [citerat 1.2.2010]. Tillgänglig: http://dSPACE.mah.se/bitstream/2043/1311/1/utbrapp_600.pdf.
- Soilamo, Outi (2008). *Opettajien monikulttuurinen työ*. [online]. Turku: University of Turku. [citerat 1.2.2010]. Tillgänglig: <https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/36550/C267.pdf?sequence=1>.
- Talib, Mirja-Tytti (2000). *Toiseuden kohtaaminen koulussa. Opettajien uskomuksia maahanmuuttajaoppilaista*. Helsinki: Helsingin kaupungin opetusviraston julkaisusarja.
- Talib, Mirja-Tytti (2005). *Eksotiikkaa vai ihmisarvoa. Opettajien monikulttuurisesta kompetensista*. Kasvatusalan tutkimuksia – Research in Educational Sciences 21. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Tebelius, Ulla (1987). Kvalitativ analys. I: *Grundbok i forskningsmetodik*, 122–134. Red. Runa Patel & Ulla Tebelius. Lund: Studentlitteratur.
- Thorell, Olof (1973). *Svensk grammatik*. Stockholm: Esselte studium AB.
- Tvåspråkigheten och det mångkulturella Finland* (2010). [online]. [citerat: 20.3.2010]. Tillgänglig: <http://www.uwasa.fi/pohjoismaiset/forskning/tvasprakigheten/>.
- Utbildningsstyrelsen (2004). *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen*. [online]. [citerat: 20.3.2010]. Tillgänglig: <http://www02.oph.fi/svenska/ops/grundskola/LPgrundl.pdf>.
- Viberg, Åke (1996). Svenska som andraspråk i skolan. I: *Tvåspråkighet med förhinder? Invandrar- och minoritetsundervisning i Sverige*, 110–147. Red. Kenneth Hyltenstam. Lund: Studentlitteratur.